

לקוטי שיחות - חלק י"א - משפטים א' לימוד בעיון

1

קידושין (כב,ב): רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר, מה נשתנה און מכל אברים שבגוף, אמר הקדוש ברוך הוא **און ששמעה קולי על הר סיני** בשעה שאמרתי **כי לי בני ישראל עבדים** ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע.

מכילתא: ומה ראתה און שתרצע מכל אברים, היה רבן יוחנן אומרה כמין חומר, **און ששמעה לא תגנוב**, והלך וגנב היא תרצע מכל אבריו.

2

רש"י

כא,ו: **ורצע אדוניו את און במרצע.** הימנית, או אינו אלא של שמאל, ת"ל און און לגז"ש, נאמר כאן ורצע אדוניו את און במרצע ונאמר במצורע תנוך און הימנית, מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף? אמר ריב"ז, און ששמעה על הר סיני **"לא תגנוב"**, והלך **וגנב** תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני **"כי לי בני ישראל עבדים"** והלך **וקנה אדון לעצמו** תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי **כי לי בני עבדים** עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם.

3

שיחה תמצית

(סעיף ב' והתחלת סעיף ג')

ד' קשיות בכללות הסוגיא:

1. למה נענש רק **עכשיו** על מה שגנב או **קנה אדון לעצמו** לפני שש שנים?
2. למה אינו נענש על מה **שעושה עכשיו**, שמחליט מרצונו למכור את עצמו, **וקונה** אדון לעצמו?
3. טעם זה שייך **בכל גנב**, גם כשיש לו מה לשלם?
4. טעם זה שייך **בכל ציווי התורה**, והיה צריך לרצוע על כל חטא ועון, ולמה רק ב' עבירות אלו?

4

שיטת הגמרא

קידושין (כב,ב): ... און ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי **כי לי בני ישראל עבדים** ולא עבדים לעבדים והלך זה **וקנה אדון לעצמו** ...

תורה תמימה (תמצית): ואע"פ דפרשה זו איירי בעבד שמכרוהו ב"ד בגנבתו, ולא מכר עצמו, אך זה **קאי על מה שאומר לא אצא חפשי**. ובמכילתא, און ששמעה על הר סיני **לא תגנוב**, ונמכר בגנבתו, שלהמכילתא קשה דהא לא מכר עצמו, ולכן דרשו דקאי על תחלת מעשיו שגנב, אבל לפי משי"כ קאי על מ"ש **לא אצא חפשי**.

המקנה (קידושין שם): המוכר עצמו מפני דוחקו לדמי מכירתו, והיינו דכל מוכר עצמו שמקבל מעות על מכירתו נקרא **מוכר** ולא קונה. אבל זה שנרצע כדי לקבל עליו עבודת האדון באהבתו, נקרא הוא **קונה** את האדון לעצמו.

תוספות ד"ה "מה נשתנה און": יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה), ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה, והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כך.

דעת זקנים: ולמה במרצע יותר משאר מיני ברזל, אמר הקב"ה אני אמרתי שיהיו בני משועבדים ארבע מאות שנה, ובעבור אהבתם דלגתים למנין ירדו, וזה אמר **אהבתי את אדוני** ורצה לשעבד, ירצע **במרצע** העולה למנין ארבע מאות.

מהרש"א: דבגמ' דקאמר מה נשתנה און כו' ליכא טעמא אלא למה תהיה הרציעה באבר **האון** ולא באבר אחר, אבל על **הרציעה** טעמא אחרינא אית ביה, משום דמרצע בגימטריא ד' מאות, ובהכי ניחא דלא קשה אהא דקאמר און ששמעה כו' למה לא נאמר כן גם **במצות אחרות** שנאמרו בסיני.

תורה תמימה (תמצית): אין דרכם של התוספות להביא מדרשי אגדה במקום שאין מוכרח, ונראה דלטעם הגמרא קשה **למה לא ירצע כל העובר על כל מצוה** שהרי שמע מצות ה' על הר סיני, אבל לפי המדרש ניחא, דבאמת עיקר טעם הרציעה הוא משום הרמז לשעבוד מצרים, **ודרשת הגמרא מוסבת רק ליתן טעם למה הרציעה היא באון ולא באבר אחר**.

המקנה (קידושין שם) (תמצית): מה שענש התורה את האון בזה יותר מבכל המצות ששמע האון, לפי הרמב"ן בפרשת יתרו בשם המכילתא, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים קודם כל המצות, משל למלך כו' כשתקבלו מלכותו אגזור עליכם גזירות. וזה שמוכר עצמו **בחנם** ומקבל עליו עול עבדים אחרים פוגם בדיבור **אנכי ה' אלקיך** ששמעו מפי הגבורה, נמצא הוא מיקל בחוב **קבלת עול מלכות שמים**, וכיון שמיקל בזה הוא **מיקל בכל המצות**.

קיקיון דיונה (תמצית): למה אינו נרצע כשעובר שאר תרי"ג מצוות. הטעם של "און ששמעה" הוא רק לכך שרצועים דוקא את **האון**, ולא אבר אחר. אבל, **עצם הרציעה** משום שאמר **"אהבתי את אדוני"**, את אשתי "...", שיש לו **דביקות** לבית אדוניו, לכן רצועים אותו לבית האדון, מדה כנגד מדה, שיהי' דבק בו ולא ייצא ממנו, וזה לא שייך בשאר המצוות.

לקוטי שיחות - חלק י"א - משפטים א' לימוד בעיון

5

מפרשי החומש - בדרך הגמרא

מזרחי: ואם תאמר ... היה לו לירצע בתחלת שש בעת שמכרוהו בית דין בגנבתו. יש לומר, דהאי טעמא לאו טעמא דרציעה הוא, אלא טעמא דאזון מכל שאר האיברים, אבל רציעה עצמה **גזרת הכתוב** היא ולא מטעם הגנבה. והשתא אתיא שפיר הא דכתב רש"י אחר זה, "ואם מוכר עצמו הוא, און ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו תלקה", שהיה לו להרצע בתחלת שש, מיד בעת שהלך וקנה אדון לעצמו, ולא בסוף שש, דדוחק הוא לומר שמפני שבתחלת שש לא מכר עצמו אלא מחמת דוחקו, אינו נקרא שהלך וקנה אדון לעצמו.

גור ארי' (תמצית): אין זה עבדות גמור אלא כשעבד עד היובל, שנקרא "עולם". כשעובדו עד היובל, **וזה בא לו על ידי גניבתו, דכל אדם אוהב אשתו ובניו ואדוניו**, והאדון נתן לו האשה בעל כרחו, לכך נרצע על הגניבה, דהוא **עיקר הגורם**. וכן במוכר עצמו.

אבל קשיא, מי דחקו לרש"י לומר 'אזון ששמעה בסיני לא תגנוב וכו'', ולא קאמר 'אזון ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים' ולא עבדים לעבדים, והשתא היה מתורץ הא דנרצע בסוף שש, כי זה נקרא 'קנה אדון לעצמו' שהיה יכול לצאת, אבל בתחלת שש אם נמכר מפני גנבתו לא קנה אדון לעצמו, ואף מוכר עצמו כיון שמכר עצמו מפני דוחקו אין זה קונה אדון לעצמו.

ויש לתרץ דלא בשביל הגניבה הוא נרצע, דאם לא כן, **כל מי שעושה עבירה** יהיה נרצע באזנו לומר 'אזון ששמעה לא תעשה עבירה פלונית' והוא עושה העבירה ירצע באזנו, אלא **עיקר הרציעה הוא סימן עבדות, שיש סימן בו שהוא עבד**. ואמר מה נשתנה להיות נרצע האזון לסימן עבדות **ולא שאר איברים**, ועל זה אמר 'אזון ששמעה על הר סיני' "לא תגנוב", והגנב נמכר בגנבתו לעבד (להלן כב, ב), והלך זה וגנב ונמכר בגניבתו, ירצע האזון, להיות סימן בו לעבד באזונו.

6

מפרשי החומש - בדרך השיחה

שיחה תמצית (הערה 31): יש להביא רא"י דמוכר עצמו מצד דחקו, בשעת מעשה אין להענישו, דאנוס הוא, ממ"ש **מושב זקנים**: "כשמוכר עצמו מפני דוחקו פעם ראשונה נמכר מחמת עוני, ולכן אינו דין שירצע. אבל כו"י, שיש כאן אנוס בתחלה. וראה **משכיל לדוד. ועוד**.

משכיל לדוד: אך קשה, דכיון דטעם הרציעה מפני הגניבה הוה ליה לירצע מיד כשמכרוהו בית דין ... והכי נמי קשה ... במוכר עצמו. וי"ל ... לא חייבה תורה אלא לנרצע לפי **ששנה בחטא**. דאי במכרוהו ב"ד י"ל ששנה בחטא הגזל, דכיון דחזיא דניחא ליה בעבדות, הרי גילה דעתו שסורו רע, שהרי הוא מסתם עבדים גזולנים נינהו, וכדתנן מרבה עבדים מרבה גזל ... ומוכר עצמו הרי הוא ברור שאין צריך לפרשו. (הערת הכותב: לכאורה הכוונה לציונו למשכיל לדוד, שגם הוא מחלק בעונשין בין פעם א' לפעם ב', דביחס לפעם ב' נחשב פעם א' כמו אנוס וכדומה ואין להענישו).

שיחה תמצית (הערות 11, 33): ב' קשיות על המשכיל לדוד: **א. מפשטות לשון רש"י, "הלך וקנה אדון לעצמו"** מוכח דקאי על מה ש"הלך וקנה" לכתחילה, ולא על משום ש"שנה בחטא". **ב. לא תירץ למה לא ירצע גם אם "שנה" בשאר חטאים**.

מושב זקנים: אם כן ירצע מפעם ראשונה שגנב או שמכר עצמו, וי"ל שמה שנרצע אינו ממש מפני הגניבה, שאם כן מי שנשבע לשוא או שעבר בשאר עשרת הדברות חוץ מעונשו ירצע מפני ששמעה בסיני עשרת הדברות, ולכן אינו הטעם בעד הגניבה בלבד, כי נוכל לומר **יצריה אנסיה**, או מפני דוחקו גנב, וגם כן **כשמוכר עצמו מפני דוחקו פעם ראשונה נמכר מחמת עוני**, ולכן אינו דין שירצע. אבל עתה כשהגיע זמנו לצאת ואינו רוצה לצאת, **משמע שניחא ליה בגניבה**, שהרי אינו רוצה לצאת, וגם כן במוכר עצמו הוא דין שירצעו, שהרי עתה יוצא וגם כן אדונו היה מעניק אותו, ולכן ירצע.

7

שיחה תמצית: שיטת רש"י

(סעי' א', ב', ד', ה')

דיוקים ברש"י:

1. מאריכות לשונו "או אינו אלא של שמאל", ובפרט שאינו כותב "איני יודע איזו ת"ל כו"י, משמע שבעצם מסתבר לומר דהוי דוקא של שמאל, אלא שמוכרח לפרש "הימנית" מצד הגז"ש ממצורע. וצריך להבין הטעם?
2. מהו הקשר והשייכות בין הלימוד שצריך להיות און **הימנית** להטעם למה **און ולא אחד מכל שאר אברים**? הו"ל לרש"י לכתבם בשני דיבורים נפרדים, או עכ"פ בלא ו' המוסיף ומה ראה.

יסוד רש"י:

עבד שמכרוהו בית דין: מדובר במי שגנב, ואי אפשר לו להחזיר הגניבה או לשלם, שעל דרך הרגיל, הוא מפני שעני מדוכא הוא וגנב להשקיט רעבונו ורעבון בני ביתו. עירובין (מא, ב): "דקדוקי עניות" הוא אחד מהדברים ש"מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו".

מוכר עצמו לעבד מפני דחקו: זה שהשפיל את עצמו וקיבל עליו מרותו של אדון, מוכיח שהציקתו עניותו, עד כדי שיעשה דבר שהוא בניגוד לטבע האדם.

רצונו **עכשו** להישאר אצל אדונו ("לא אצא חפשי"), טענתו שכלית היא "אהבתי ... את אשתי ואת בני ...", (היינו האשה שנתן לו אדונו והילדים שילדה לו), ובצאתו לחפשי יהא מוכרח להפרד מהם, כמ"ש: "האשה וילדי תהי לאדוני". והרי על אהבה זו נאמר: "הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד" **שבת** (קנב, א): "הוא אמר ויהי - זו אשה, הוא צוה ויעמוד - אלו בנים". **רש"י**: אם לא על פי גזירת המלך לא היתה ראוי להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רצין אחרי.

לקוטי שיחות - חלק י"א - משפטים א' לימוד בעיון

הנחת רש"י:

לעבד זה לא מגיע עונש בזיון תמידי ומום כרציעה. אדרבא, בחרה התורה בעונש בלתי רגיל זה כי זה עונש קל ביותר, ועד כדי כך שהיו רגילים לרצוע האוזן מרצונם הטוב בכדי לתת בו נזם - אנשים ונשים בנים ובנות (תשא לב, ב-ג). ובכדי להקל בהעונש, מסתבר שהרציעה תהי' באזן השמאלית הפחותה, ולא באזן הימנית המעולה. וע"ד שפרש"י בנוגע ליד שמאל "ידכה" - "יד שמאל ... יד שהיא כהה". ולכן מקשה: "או אינו אלא של שמאל".

קושי רש"י:

היפך ממש שמסתבר בפשטות, מגז"ש ממצורע מוכרח לפרש "הימנית". מזה משמע שלא נבחר האזן בכדי למעט בענשו, אלא מטעם אחר, וא"כ קשה, "ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף"?

הקדמה להתירוץ:

עונש זה צ"ל דוקא בהאזן מכיון שאוזן שמעה ציווים אלו על הר סיני ועברה עליהם. ולכן נענש אזן הימנית דוקא, המעולה שבאזנים, שהיא עיקר השומעת.

8

שיחה תמצית: "אזן - ימנית - ששמעה" (סעיף ו')

כשאדם גונב, אפשר לומר שאנוס הי' מצד דוחקו ומצוקתו. ועם היות שאין זה מצדיק הנהגתו הלא טוב, אין לענשו בעונש דרציעה. וזהו גם הטעם שלא כל גנב נענש בעונש זה.

מ"מ כשאדם גונב לאנוסו, הרי הוא מתבייש בזה, ואין רצונו שיתפרסם קלונו ברבים. ואם נמכר לעבד ומתפרסם הדבר שנמכר בגניבתו, מיצר לו במאד. וכל עת שהותו אצל אדונו - עת קלונו - הרי הוא מצפה לעת יציאתו לחירות. ואם אינו בהול לצאת לחפשי, ואדרבה, רוצה להשאר אצל אדונו, הרי זה מוכיח שמעיקרא אין הדבר בזיון בעיניו, וגנב מצד תכונתו הרעה, ועד שלא איכפת לו בפרסום הדבר שנמכר לעבדות ע"י שגנב.

ועד"ז במוכר עצמו, טענתו "אהבתי את אדוני" מוכיח שלהיות עבד אינו חמור אצלו, ולא איכפת לו להיות עבד.

גם אין לענשו על רצונו עכשיו, להשאר אצל אדונו, שהרי במקצת עכ"פ, אנוס הוא מצד אהבתו הטבעית אל אשתו ובניו.

אבל, סופו מוכיח על תחילתו, דזה שעבר על הציווי "לא תגנוב", או זה "הלך וקנה אדון לעצמו" מלכתחילה, אינו מפני אנוס דחקו, אלא מרצונו הטוב, ולכן נרצע.

ואי אפשר לומר שרוצה לישאר עבד מצד הדוחק בעת יציאתו לחפשי, שהרי: א. מזונותיו ומזונות אשתו ובניו על האדון (רש"י כא, ג), הרי ע"ד הרגיל נשאר הכסף שקיבל כשנמכר. ב. בעת יציאתו יעניק לו האדון, כהציווי (ראה טו, יד): "העניק תעניק לו".

9

שיחה תמצית: "אזן ששמעה על הר סיני" (סעיף ז')

עוד דיוק ברש"י: מהו הדיוק "אזן ששמעה על הר סיני" ולא "ששמעה" סתם?

תירוץ: בזה מודגש יותר חומר העון וטעם העונש דרציעה. ציווים אלו, שמע על הר סיני מפי הקב"ה, דגלוי וידוע לפניו שאפשר הדבר שיבא האדם לידי מצב של עניות, ותדחק לו השעה ללכת לגנוב או למכור את עצמו לעבד, בכדי לפרנס נפשו ונפשות ביתו, ומ"מ ציווה: "לא תגנוב", ואמר: "כי לי בניי עבדים...". והרי הקב"ה, הזן ומפרנס לכל בריותיו, בטח ימציא לו פרנסתו באופן אחר, ולא שיהי' מוכרח לעבור על רצונו יתברך. ולכן, גם בהיותו במצב דחוק, עליו לבטוח בהקב"ה שבודאי יעזרהו ויחלצהו ממצוקתו. וכיון שהוא לא בטח בהקב"ה, ועבר על ציוויו לכן "אזן ששמעה... תירצע".

10

שיחה תמצית

(סעיף יא)

בהול ביום השבת לחזור לעבודה? או בהול בששת ימי החול לצאת לחפשי ביום השבת?

יש הטרודים כ"כ בעסקיהם הגשמיים במשך ששת ימי החול, עד שהם "עבד לעבדים" לרצונם הגשמי, כאדם זה הקונה אדון לעצמו למשך ששת שנים. וגם בבוא יום "השביעי", יום השבת קודש, שבו צריך לצאת חפשי, לשבות ולנוח מכל עניני חול, אינם רוצים לצאת חפשי ולשחרר עצמם מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים, וטרודים ומוטרדים הם בעניני העולם.

ועל זה באה ההוראה: הקב"ה ציווה "כי לי בניי עבדים". ענינו של האדם הוא עבודת השי"ת בלימוד התורה (וקיום המצות) "כי לך נוצרת". זוהי תכלית ירידת נשמתו ושליחותו בעולם. ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המחייב ומהווה את הכל, הרי בודאי יתן לו הכח והיכולת הדרושים למלאות שליחותו בעולם, דהיינו שגם בימי החול אינו משועבד להם, אין עסקו באופן של "עבד לעבדים" כ"א אדרבא משתמש בהם, לצרכו האמיתי, להיות עבד להקב"ה. וכשבא יום שבת קודש, מקדש ומבדיל ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חול ועסקו הוא - לימוד התורה ועבודת השי"ת.

לקוטי שיחות - חלק י"א - משפטים א'
לימוד בעיון

11

"כל מלאכתך עשוי"

תורת מנחם, חלק נ"ט, ש"פ משפטים ה'תש"ל, ע' 229

הערה 13: והרי מ"ת בהר סיני פעל אימתה ופחד על כל אומות העולם, כדברי רז"ל (זבחים קטז, א) ש"נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו וכו'". וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: באותה שעה יראו כל הגוים מבני"י, וידעו שהיראה מבני"י היא לטובתם (כסיום דברי הגמרא שלאחרי שבלעם אמר להם שהקב"ה נותן תורה לישראל, "פחתו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום"), ואעפ"כ, לאחרי כל פלאים אלו, יש שמתעקשים ("שפארן זיך") לטעון "אהבתי את אדוני", ולכן רצונם להשאר עבד, ולא לצאת מהגלות! ...

הערה 14: שאז צריך ש"יהא בעיניו כאילו כל מלאכתך עשוי" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. ושי"ט), וכיון ש"תורת אמת" דורשת זאת, הרי זה בודאי אמת.

12

מאמר תמצית

מאמר ד"ה ויקהל משה, ש"פ ויקהל-פקודי, ה'תשי"ב

ששת ימים **תיעשה**, בדרך ממילא, שהתורה נתנה רשות וגם ציוותה לעסוק בעניי פרנסה, ומ"מ הרי זה רק באופן דיגיט **כפיך**, שמוחו ולבו אינם טרודים בזה, אלא ההתעסקות היא בכח המעשה בלבד, ומוחו ולבו של האדם צריכים להיות בד' אמות של תורה ותפלה וקיום המצוות. ואעפ"כ נקרא בשם יגיעה, לפי שמצד עצמו רצונו לעסוק רק בעניי תורה ומצוות, ועסק הפרנסה הוא רק מצד ההכרח, כאילו כופין אותו. ואע"פ שהתורה נתנה רשות ועד שיש מצוה לעסוק בפרנסה, מ"מ הוא מחשב כמה זמן הוא מוכרח לעסוק בזה, ורק בשעות אלה הוא עוסק בזה, וגם אז הוא **מחכה וממתין שכבר יעבור הזמן** המוכרח לעסק פרנסה ויכול להתעסק בתורה ותפלה. וכיון שאינו חפץ בעניי העסק, לכן הרי זה נקרא בשם יגיעה. וממשיך הכתוב וביום השביעי יהי לכם קודש שבת שבתון. שכאשר ששת ימים תיעשה מלאכה, בדרך ממילא, אז דוקא יהי ביום השביעי שבת שבתון. דכאשר מכניס בעסק הפרנסה מוחו ולבו, ונעשה טרוד בעסק, אזי גם כאשר בא יום השבת, ורוצה לאסתכלא ביקרא דמלכא, אינו יכול. ומה שאמרו לעולם יראה אדם בשבת כאילו כל מלאכתך עשוי, זה אפשר רק כאשר הפרנסה הוא באופן דיגיט כפיך, דגם בחול הוא בדרגת שבת, שאינו טרוד בעובדין דחול, ובבוא יום השבת נעשית אצלו תוספת קדושה באופן נעלה יותר, שבת שבתון.